

**ПРИБУТОК ЯК ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОГЛЯДАХ
МЕРКАНТИЛІСТІВ І ФІЗІОКРАТИВ**

Досліджено погляди головних теоретиків меркантилізму та фізіократичної школи на суть і формування фінансових результатів діяльності.

Investigated the views of the main theorists of mercantilism and physiocrat's school to the substance and the formation of financial results.

Ключові слова: фінансові результати, еволюція формування прибутку.

Вступ. Сучасне економічне становище України характеризується високим рівнем нестабільності, що не може не позначатися на результатах діяльності промислових підприємств. Проблема отримання прибутку як кінцевого позитивного фінансового результату діяльності виходить на перший план і набуває особливої актуальності не лише для кожного конкретного суб'єкта господарювання, а й для всієї держави в цілому. Саме тому важливим питанням сьогодення є осмислення суті і формування фінансових результатів діяльності, дослідження еволюції становлення розуміння поняття прибутку як позитивного фінансового результату діяльності.

Мета – дослідити погляди мислителів епохи меркантилізму та фізіократичної школи на суть і формування прибутку як фінансового результату діяльності.

Аналіз літературних джерел з даної тематики. Еволюція сутності і формування фінансових результатів розглядалася багатьма науковцями і, в силу своєї виключної важливості як для діяльності кожного підприємства, так і для розвитку економіки кожної країни і в цілому, для розвитку світової економіки, продовжує вивчатися і до сьогоднішнього дня. Серед сучасних дослідників даної проблеми можна виділити Олійник О. В., Високу О. Є., Мелушову І. Ю., Субботович Ю. Л., Шарманську С. О. Греченко Ю. А. та ін.

Постановка завдання. Виникнення поняття прибутку більшість вчених відносять до часів зародження товарного виробництва, початкових форм купецького капіталу. Однак, при цьому вони досліджують суть цих поглядів досить поверхово. Так, Греченко Ю. А. пише: «Початковий етап формування основних принципів у теорії прибутку пов'язують з економічними поглядами меркантилістів, потім – фізіократів» [1, с. 59]. Однак, автором не розглядається суть цих поглядів.

На думку Х.Т. Дежухарової, хоча еволюцію поглядів на природу прибутку прийнято розглядати з точки зору меркантилістів, однак особливої теорії прибутку у них не було. За її словами, меркантилісти просто виводили її з обміну як різницю між продажною і купівельною ціною товару [2, с. 210].

Олійник О. В. вважає меркантилізм першою теоретичною школою, що займалася визначенням прибутку. Представники цієї школи вважали, що багатство людей – це золото, гроші, за що можна купити все [3]. Однак, таке трактування не є зовсім вірним, адже, зокрема, Т. Мен вважав багатством не самі гроші чи золото, а ті товари, предмети чи будь-яке майно, яке може бути реалізованим у грошах.

Головною помилкою меркантилістів, за словами науковця, було ігнорування прибутку у сфері мануфактурного виробництва, оскільки вони трактували прибуток як різницю між цінами продажу та купівлі товару [3].

Отже, позиція сучасних дослідників еволюції розуміння сутності і формування прибутку як головного фінансового результату діяльності підприємства, є, в основному, схожою. Однак, на нашу думку, вона не є зовсім вірною, оскільки саме погляди меркантилістів і фізіократів щодо формування позитивного фінансового результату діяльності, покладені в основу теорій прибутку періоду класичної політичної економії.

Результати дослідження. Період XVI–XVII ст. характеризувався значним розвитком торгівлі і, зокрема, міжнародної торгівлі, що, в свою чергу, стимулювало науковців до дослідження проблем грошової одиниці, національного багатства та ін. Саме тому в цей період активізувалася наукова думка, почали з'являтися численні наукові праці, присвячені економічним питанням. Головною особливістю поглядів тогочасних науковців, пізніше названих меркантилістами, був макроекономічний підхід, тобто вони розглядали досліджувані процеси і явища переважно на рівні конкретної країни чи кількох країн.

На думку меркантилістів, метою будь-якої діяльності вважалось багатство, тобто те, що може бути реалізоване і дійсно реалізується в грошах. При цьому, безпосереднім джерелом багатства вважався оборот, тобто та сфера, де продукти перетворюються у гроші. При цьому, для кожної окремої країни джерелом багатства вважався лише оборот між країнами (міжнародна торгівля), оскільки внутрішній обіг, на їх думку, здійснює лише перерозподіл багатства, однак не примножує його. Оборот, за словами меркантилістів, являвся і безпосереднім джерелом прибутку, оскільки останній утворюється завдяки тому, що товар продається дорожче, ніж купується.

Таким чином, в поглядах меркантилістів формування прибутку відбувається в процесі обороту (обміну товарів на гроші). Отже, дана наукова школа звертала увагу на формування фінансових результатів діяльності і, при цьому, відмічала, що дані результати (прибуток) формуються в процесі обміну виготовленого товару на гроші. Дійсно, лише після реалізації продуктів діяльності можна говорити про фінансовий результат, який був від неї отриманий.

Найвідомішим французьким меркантилістом по праву вважається Монкретьєн. Про торгівлю Монкретьєн пише: «філософи говорять, що мета є причиною всіх причин; і торгівля є деяким чином головною метою різних ремесел» [4, с. 55].

З даного вислову Монкретьєна робимо висновок, що мислитель досить вірно розумів суть реалізації вироблених товарів. Звісно, що кінцевою метою будь-якого виробництва є реалізація (продаж) виробленого і, як наслідок, отримання певного позитивного результату виробничої діяльності. Правда, виробництво він розглядав лише як необхідний «додаток» для повноцінного здійснення торгівлі, особливо міжнародної. При цьому, прибуток Монкретьєн також розглядав лише торгівельний не вдаючись до розгляду потреби і значення прибутку для виробництва.

Серед найвідоміших меркантилістів варто виділити і Т. Мена. Будучи одним із директорів компанії, що здійснювали міжнародну торгівлю, Томас Мен, на тлі поширення думок щодо заборони імпорту продукції до Англії, розвинув теорію торгівельного балансу. Головною діяльністю для збагачення як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні він вважав торгівлю. При цьому, для збагачення країни в цілому, мала здійснюватися зовнішня торгівля: «Ми не маємо іншого засобу розбагатіти, як лише за допомогою зовнішньої торгівлі» [5].

За словами науковця «гроші породжують торгівлю, а торгівля збільшує гроші» [5], саме тому, на його думку, прибуток формується лише в процесі торгівлі. Однак, слід відмітити, що торгівлю він називав і процес реалізації продуктів ремесел чи інших виробництв. При цьому, невірними є твердження, що прибуток, на думку Т. Мена, визначався як різниця між купівельною і реалізаційною ціною товару. Зокрема, науковець у своїй праці «Багатство Англії у зовнішній торгівлі або баланс міжнародної торгівлі як регулятор нашого багатства» обґрунтовує формування фінансового результату діяльності торговця, вірно розуміючи процес формування прибутку. Т. Мен не приділяв уваги дослідженню економічної сутності прибутку, оскільки своїм завданням вважав обґрунтування важливості торгівельної діяльності і, зокрема, міжнародної торгівлі. Саме тому в своїх працях він не приділяв значної уваги дослідженню виробничої діяльності як такої, хоча Т. Мен високо цінував промислове виробництво, вважаючи, що воно «має підпорядковуватися торгівлі і спрямовуватися лише на потреби торгівлі» [5] для того, щоб забезпечити можливість отримання більшої вигоди (позитивного фінансового результату). Тобто науковець доводив необхідність виробляти лише той товар, який можна буде з успіхом продати (реалізувати), а тому можемо говорити про те, що Т. Мен зробив перші спроби обґрунтувати необхідність орієнтації виробництва на потреби попиту для забезпечення максимальної його прибутковості.

З проникненням торгового капіталу у сферу виробництва стали змінюватися і погляди ідеологів буржуазії. Виникла наукова школа фізіократів, в межах якої джерелом багатства вважалося агровиробництво, де багатство виглядало як дар природи і виникало природним шляхом. Творцем фізіократичної системи вважається Франсуа Кене, якого ідея природного порядку привела до фіксації уваги на натуральній стороні процесу виробництва [6, с. 89].

Франсуа Кене відзначав, що будь-яка діяльність розпочинається з авансування витрат, тобто певної сировини в промисловості чи, наприклад, насіння в сільському господарстві та ін. При цьому, авансовані витрати в землеробство, на його думку, єдині даватимуть чистий продукт або прибуток. Саме тому, на думку науковця, в промисловій діяльності відсутній чистий продукт (рис. 1).

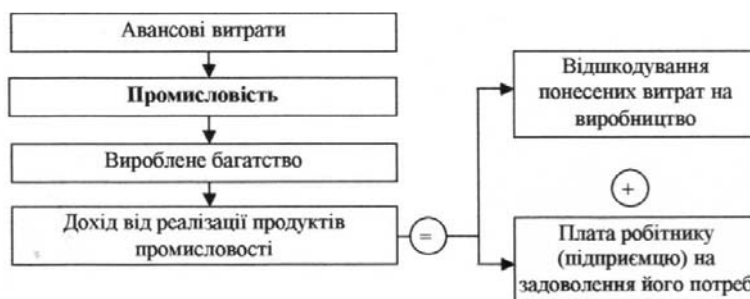


Рис. 1. Формування фінансових результатів у різних видах діяльності за Ф. Кене

Підприємницький промисловий прибуток для Ф. Кене є винагородою за працю, заробітною платою за висококваліфіковану роботу. Якщо підприємець отримує більше, значить порушується еквівалентність обміну. А торгівельний прибуток для нього взагалі неможливий за нормальних умов, тобто при існуванні природного порядку; він може виникнути лише в результаті нееквівалентного обміну і спекуляції.

Наступником і продовжувачем вчення Ф. Кене став Жак Тюрго. Йому вдалося об'єднати постулати фізіократів з окремими положеннями меркантилізму, доповнивши їх своїми міркуваннями. Зокрема, істинний фізіократ Ж. Тюрго вважав, що земля є єдиним джерелом багатства. При цьому, прибуток землевласника, на думку науковця, становить та частина його доходу, котра перевищує витрачені ним засоби та оплату його праці. Тюрго називає такий прибуток чистим даром землі.

Однак, на протигагу Кене, Ж. Тюрго не заперечує можливості отримання прибутку як в промисловості, так і в торгівлі. За його словами гроші мають приносити дохід, а оскільки і в торгівлю, і у виробництво вкладаються гроші, отже ця діяльність має приносити і дохід.

Крім того, як і меркантилісти, Тюрго стверджує, що підприємці як в обробітку землі, так і в мануфактурах, повертають свої аванси і отримують свої прибутки лише через продаж виготовлених виробів, тобто отримання кінцевого фінансового результату діяльності відбувається лише за допомогою сфери обігу.

Висновки. Таким чином, як меркантилісти, так і фізіократи в своїх наукових працях приділяли увагу дослідженню процесу формування фінансових результатів діяльності. І хоча їх дослідження були певною мірою однобічними – меркантилісти головну увагу спрямовували на формування прибутку в торгівельній діяльності, а фізіократи – в землеробстві. Однак наукові праці теоретиків цього періоду послужили теоретичною базою подальших економічних досліджень і представляють значну наукову цінність для розуміння еволюції сутності фінансових результатів діяльності підприємств.

Література

1. Греченко Ю.А. Основні теоретичні підходи до визначення поняття прибутку / Ю.А. Греченко // Економіка розвитку. – 2009. – № 4. – С. 58–60.
2. Дежухарова Х.Т. Економічна сутність категорії «прибуток» (критичний аналіз творів засновників економічної теорії) / Х.Т. Дежухарова // Сталий розвиток економіки. Науково-виробничий журнал. – 2011. – № 2. – С. 209 – 213.
3. Олійник О.В. Формування фінансових результатів сільськогосподарського виробництва / О.В. Олійник // Економіка АПК. – 2003. – № 8. – С. 52–57.
4. Розенберг Д.И. История политэкономии / Розенберг Д.И. – М : Государственное социально-экономическое издательство, 1940. – 484 с.
5. Thomas Mun England's treasures by foreign trade or the balance of our foreign trade is the rule of our treasure / T. Mun. – London, 1669. – 82 p. – Режим доступу до книги: http://elib.org.ua/economics/ua_readme.php?subaction=showfull&id=1102593892&archive=&start_from=&ucat=7&
6. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения / Ф. Кенэ ; [пер. А.В. Горбунова, Ф.Р. Каплан, Л.А. Фейгиной]. – М. : Директмедиа Паблишинг, 2008. – 517 с.
7. Тюрго Ж. Размышления о создании и распределении богатств: Ценности и деньги / Ж. Тюрго ; [пер. и доп. А.Н. Миклашевский]. – Юрьев, 1905. – 80 с.

Надійшла 03.02.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.

УДК 336. 5: 364

О. В. ВЕЛИЧКО, Н. О. ПАШКОВА

Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти НАПН України, м. Донецьк

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано основні проблеми розвитку закладів освіти України у системі бюджетного забезпечення, а також ефективність бюджетних видатків.

In the article represented the main problems of educational institutions of Ukraine in the system of budget provision and effectiveness of budget expenditures.

Ключові слова: освіта, бюджетне забезпечення, фінансові норми, соціальна сфера.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна криза, яка спровокувала скорочення ВВП, падіння товарообороту, погіршення фінансових результатів діяльності підприємств та зниження доходів населення, звузила доходу бюджету. Кабінет Міністрів намагався одночасно зберегти і навіть підвищити рівень соціального захисту населення, розширити субсидії окремим галузям економіки і збільшити обсяги капітальних інвестицій. Наслідком цього стало посилення дисбалансу між зобов'язаннями та фінансовими ресурсами уряду. Впродовж останніх років фінансування соціальної сфери залишалось основним пріоритетом спрямування державних видатків. У 1994–2008 рр. питома вага видатків на соціально-культурні заходи зростала прискореними темпами (з 29,9 % до 55 % сукупних видатків зведеного бюджету). При цьому найбільша частка видатків (60,3% сукупних видатків) була спрямована на соціальні цілі в 2005 р.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми фінансового забезпечення закладів освіти